VPLYV PRIEMYSLU NA ZÁBER POĽNOHOSPODÁRSKEJ PÔDY NA ÚZEMÍ PONITRIA

Martin Valach, Alena Dubcová

Abstract

The development of many Slovak regions is closely associated with the entry of foreign capital. In connection with industrial development during the last years we can see a significant occupation of agricultural soil. This situation results from the preference of using greenfield areas for industrial development instead of brownfields. One of the reasons is potential presence of environmental loads in brownfields as a legacy of socialistic industrialization. If there will be no effective legislative solution of environmental loads and brownfield issues in next years, we can expect a continue of this negative trend. This trend of development may be expected also in the territory of Ponitrie, mainly in its southern part. In this article we analyze the agricultural soil occupation in the territory of Ponitrie during the period of years 2000 to 2010.

Keywords: industry, brownfield, greenfield, agricultural soil occupation, Ponitrie

Úvod

Prudký rozmach výstavby priemyselných parkov v ostatných rokoch so sebou prináša viaceré protichodné črty. Podľa Kozovej (2002) možno povedať, že napriek ekonomickým a sociálnym pozitívam, ktoré priemyselné parky prinášajú do daného regiónu, ich nevhodné umiestnenie môže mať vážne negatívne dôsledky na životné prostredie. Pod najvýraznejším environmentálnym vplyvom nových priemyselných parkov rozumie práve záber poľnohospodárskej pôdy. Na tento problém upozorňuje aj Faltánová (2009) a zároveň poukazuje i na to, že pôda je v súčasnosti vnímaná skôr ako predmet developerských stratégií, než ako nenahradiateľný prírodný zdroj.

Snaha o zvýšenie, či zachovanie určitej miery zisku vedie firmy k alokácii svojich pobočiek, zakladaniu nových závodov alebo premiestňovaniu výroby do nových oblastí. Jedným z kľúčových faktorov, ktorý rozhoduje o alokácii závodu je dostupnosť pozemkov a výrobných hál, kvalitná vybavenosť technickou infraštruktúrou, ako i priame napojenie na dopravnú sieť. Zahraničné medzinárodné korporácie uprednostňujú nové priemyselné zóny – tzv. zelené priemyselné parky s novou infraštruktúrou vystavané na zelenej lúke (greenfields) pred využitím hnedých polí (brownfields), čím dochádza k jednému z významných environmentálnych problémov – k záberu poľnohospodárskej pôdy pre priemyselné účely. Hnedé priemyselné parky, z ktorých mnohé sú nositeľmi environmentálnych záťaží z výroby z obdobia socializmu, najprv musia prejsť

revitalizáciou, aby sa z nich vytvorili moderné strediská priemyslu resp. služieb. Z tohto pohľadu je potrebné venovať im väčšiu pozornosť na centrálnej úrovni štátu, tak aby sa zo zanedbaných území, často dobre dopravné vybudovaných a napojených, stali vhodné plochy pre ďalšie priemyselné, resp. iné využívanie. Revitalizácia nevyužívaných hnedých plôch zároveň obmedzí záber poľnohospodárskej, najmä ornej pôdy. Viaceré parky nedisponujú adekvátnymi plochami pre ďalší rozvoj a tak dochádza k ich rozširovaniu do voľných priestorov často na úkor poľnohospodárskeho pôdneho fondu.

Negatívny vplyv priemyselnej výstavby na záber poľnohospodárskej pôdy je možné predpokladať i naďalej. Vyplýva to z nahliadnutia do územných plánov mestských i vidieckych sídiel Ponitria, v ktorých sa často plánuje priestor pre priemyselnú výstavbu získať práve vyňatím z poľnohospodárskeho pôdneho fondu. Tento extenzívny trend je navyše výraznejší v južnejších častiach Ponitria, ktoré disponujú kvalitnou ornou pôdou a lepšou infraštruktúrou.

Vymedzenie a základná charakteristika záujmového územia

Ponitrie predstavuje územie v centrálnej časti západného Slovenska. Je vymedzené ôsmimi okresmi (podľa Dubcovej, 2000): Prievdza, Partizánske, Bánovce nad Bebravou, Topoľčany, Nitra, Zlaté Moravce, Nové Zámky a Komárno (mapa č. 1). Takto vymedzené územie má rozlohu 6 159,54 km², čo predstavuje 12,56 % rozlohy Slovenska a koncentruje 13,99 % obyvateľstva Slovenska (t. z. 758 763 obyvateľov v r. 2010, ŠÚ SR, 2010). Hlavnou osou, pozdĺž ktorej sa kumulujú sídelné a hospodárske aktivity, je rieka Nitra a jej najvýznamnejšie prítoky: Nitrica, Bebrava (pravostranné) Handlovka a Žitava (ľavostranné).

Územie Ponitria patrí k mladým priemyselným regiónom Slovenska, keďže hlavná etapa rozvoja priemyslu prebiehala až po 2. svetovej vojne počas socialistickej industrializácie (Dubcová, 2000). V menšom rozsahu sa niektoré odvetvia priemyslu založené na báze miestnych surovín rozvíjali aj skôr. V priebehu vývoja sa na území Ponitria vytvorila pomerne diverzifikovaná štruktúra priemyslu reprezentovaná pätnástimi odvetvami priemyslu.

Výrazné zmeny v odvetvovej štruktúre priemyslu so sebou priniesol nový vývoj (najmä po roku 2000) založený hlavne na príleve zahraničného kapitálu. Na tomto základe prudko vzrástol podiel výroby výrobkov z gumy a plastov. Podobný vývoj zaznamenávame i v elektrotechnickom priemysle. Hlavné odvetvie elektrotechnického priemyslu bolo lokalizované do priemyselných areálov „na zelenej lúke“, čím sa najvyššou mierou podieľa na zábere poľnohospodárskej pôdy. Naopak, poklesom počtu podnikov, zamestnancov i objemu výroby sa vyznačujú odvetvia potravinárstva, kožiarstva, obuvníctva a strojárstva, ktorých výrobné areály vo viacerých prípadoch nie sú dodnes adekvátne využívané a chátrajú, alebo odvetvia, ktoré sú charakteristické sociálnym útlmom, ako je

napr. ťažba uhlia v danom regióne. Mnohé z nich sú súčasťou hneďch priemyselných parkov, ktorých plochy nie sú vhodne využívané.

Úbytky pôdy pre priemyselnú výstavbu

Za obdobie rokov 2000 – 2010 ubudlo z poľnohospodárskeho pôdneho fondu Ponitria 3 410 ha pôdy. Z toho úbytky poľnohospodárskej pôdy pre priemyselnú aktivitu dosiahli 17,81%. Aj keď ide o pomerne vysoký podiel, vysoko ho prevyšuje záber pôdy na účely občianskej a bytovej výstavby, prípadne výstavby na iné investičné účely (napr. logistické služby, obchod a i.)

Tab. č. 1: Úbytky poľnohospodárskej pôdy na priemyselné účely na území Ponitria (2000 – 2010)

Table 1: Reductions of agricultural soil for the purposes of industrial development in the territory of Ponitrie (years 2000 – 2010)

rok	Úbytok poľnohospodárskej pôdy							
	priemyselná výroba		ťažba uhlia	ťažba ostatná	ťažba	priemysel		CÚPP
	ha	% z CÚPP	ha	ha	% z CÚPP	ha	% z CÚPP	ha
2000	0	0	0	0	0	0	0	135
2001	4	3,74	0	0	0	4	3,74	107
2002	0	0	0	1	0,84	1	0,84	119
2003	0	0	0	0	0	0	0	146
2004	0	0	0	9	8,65	9	8,65	104
2005	100	49,02	0	0	0	100	49,02	204
2006	124	40,92	0	4	1,32	128	42,24	303
2007	20	11,56	0	0	0	20	11,56	173
2008	113,5	13,02	12	19	3,56	144,5	16,58	872
2009	129	15,64	0	13	1,58	142	17,22	825
2010	42	9,95	0	0	0	42	9,95	422
2000 – 2010	532,5	15,62	12	46	1,7	590,5	17,31	3 410

CÚPP – celkový úbytok poľnohospodárskej pôdy

Zdroj: ÚGKK, spracovanie: Valach, 2011

Záber pôdy pre priemyselnú aktivitu odráža najmä vznik zelených priemyselných parkov so zahraničnými investormi. Úbytky poľnohospodárskej pôdy na Ponitří poukazujú na výraznejšiu výstavbu priemyselných plôch až po roku 2005. Do tohto obdobia boli evidované len minimálne úbytky pôdy pre túto činnosť. Na území Ponitria predstavovali len 14 ha poľnohospodárskej pôdy, z čoho 9 ha bolo využitých pre ťažobné účely (tab. č. 1).

Pre druhé obdobie je charakteristický sínusový vývoj s dvomi maximami. Prvé maximum sa viaže na roky 2005 a 2006, kedy záber pôdy pre priemyselné účely dosahoval rozpätie 49,02 – 40,92% z celkového úbytku poľnohospodárskej pôdy. Druhé maximum, ktoré prevyšovalo prvé o 58 ha (t.j. takmer o jednu pätinu), dosahovalo na celkovom úbytku poľnohospodárskej pôdy podstatne nižší podiel (16,58 – 17,22%), čo poukazuje na viac spektrálne využitie poľnohospodárskeho fondu pre nepriemyselné účely (graf č.1). Zábery poľnohospodárskej pôdy v jednotlivých okresoch Ponitria sa pohybovali v rozpätí od 1,5 ha (okres Bánovce nad Bebravou) do 277 ha (okres Nitra) (tab. 2).

Graf č. 1: Úbytky poľnohospodárskej pôdy (PP) pre priemyselnú výstavbu

Graph 1: Reductions of agricultural soil for the purposes of industrial development

Zdroj: ÚGKK (KÚ Nitra, KÚ Trenčín), spracovanie: Valach, 2011

Tab. č. 2: Záber poľnohospodárskej pôdy pre priemyselnú výstavbu v okresoch Ponitria za obdobie rokov 2000 – 2010

Table 2: Reductions of agricultural soil for the purposes of industrial development in the districts of the Ponitrie territory (years 2002 – 2010)

okres	plocha (ha)	okres	plocha (ha)
Bánovce nad Bebravou	1,5	Nitra	277
Partizánske	45	Nové Zámky	13
Prievidza	64	Topoľčany	31
Komárno	77	Zlaté Moravce	24

Zdroj: ÚGKK – interné materiály katastrálnych úradov, spracovanie: Valach, 2011

Nadpolovičný podiel (53 %) na celkovom úbytku pôdy pre priemyselnú výstavbu má okres Nitra (graf č. 2) najmä z dôvodu vyňatia pôdy z poľnohospodárskeho fondu pre potrebu budovania priemyselného parku Nitra – sever vo výmere 210 ha (obrázok č. 1).

Obr. č. 1: Záber pôdy pre priemyselnú výstavbu na príklade priemyselného parku Nitra – sever (porovnanie ortofotosnímkov z rokov 2002 a 2009)

Figure 1: Reductions of agricultural soil for the purposes of industrial development on the example of industrial park Nitra – north (2002 and 2009 ortophotomaps comparison)

Zdroj máp: VÚPOP, 2011, upravené: Valach, 2011

V súčasnom období je z tejto plochy zastavaných a priemyselne využívaných 110 ha. Sú tu alokované hlavne subjekty s priamou nadväznosťou na elektrotechnický podnik s taiwanským kapitálom Foxconn zameraný na výrobu LCD televízorov. Z hľadiska záberu pôdy sú významné i priemyselné parky vo Vrábľoch (cca 28 ha) a v Čabe (20 ha). Priemyselný park vo Vrábľoch je jedným z prvých parkov na Slovensku s domácim i zahraničným kapitálom. V súvislosti so sprístupnením rýchlostnej cesty R 1 a pokračujúcou výstavbou dopravnej infraštruktúry, ktorá je jednou z hlavných podmienok rozvoja priemyslu možno predpokladať pokračovanie priemyselnej expanzie v okrese Nitra.

Viac ako 10 % podiel na zábere poľnohospodárskej pôdy pre priemysel majú okresy Komárno (14 %) a Prievidza (12 %). V okrese Komárno je jedným z priemyselných parkov typu greenfield areál pri Hurbanove s rozlohou vyše 6 ha. V prievidzskom okrese sa nachádza v súčasnosti čiastočne obsadený priemyselný park Prievidza – Západ vo výmere približne 33 ha.

Graf č. 2: Podiel záberu pôdy pre priemyselnú výstavbu v okresoch Ponitria za roky 2000 – 2010

Graph 2: The share of agricultural soil reduction for industrial purposes in the districts of the Ponitrie territory (years 2000 – 2010)

Zdroj: ÚGKK – interné materiály katastrálnych úradov územia Ponitria, spracovanie: Valach, 2011

V štádiu pripravenosti pre investorov je aj približne 9-hektárový priemyselný park pri Novákoch. Významným závodom gumárenského priemyslu so zahraničným kapitálom je SaarGummi v Dolných Vesteniciach, ktorý realizuje výrobu v starších areáloch podniku Vegum, ako aj v nových priestoroch, ktoré závod dobudoval z kapacitných dôvodov. Záber cca 12 ha pôdy si vyžiadalo i rozšírenie dobývacieho priestoru nováckeho uhoľného ložiska v roku 2008. Okres Prievidza je významný aj z hľadiska záberu pôdy pre ťažbu ostatných nerastných surovín, najmä stavebných. Tento typ ťažby v ostatných okresoch zaberá menšie plochy. Zábery poľnohospodárskej pôdy pre ťažbu v ostatných okresoch súvisia napr. s rozširovaním štrkovísk.

Expanzia výstavby priemyselných parkov je v ostatných okresoch výrazne nižšia a záber pôdy pre priemyselnú výstavbu v nich neprekračuje podiel 10 % z celkového úbytku poľnohospodárskej pôdy Ponitria (graf č. 2). V okrese

Partizánske je zatiaľ len jeden novovybudovaný priemyselný park. Má rozlohu približne 26 ha a sídli v ňom iba jedna spoločnosť – Velux. V okresoch Zlaté Moravce a Bánovce nad Bebravou sa vo významnejšej miere pristúpilo k využitiu starších priemyselných areálov, čo je z hľadiska úbytku poľnohospodárskej pôdy pozitívne. Dominantná časť priemyselnej výroby okresu je koncentrovaná v areáli bývalého podniku Calex Zlaté Moravce. Podobne je využívaný aj rozsiahly areál bývalého š. p. Tatra Bánovce nad Bebravou s rozlohou cca 60 ha, ktorý je sídlom viacerých priemyselných prevádzok. V súčasnosti sú v týchto hnedých parkoch pripravované voľné plochy aj pre ďalších investorov.

Aj subdodávateľ automobilového priemyslu Yura Corporation Slovakia sa etabloval v topofčianskom hnedom priemyselnom parku. V okrese Nové Zámky je pripravených niekoľko zelených i hnedých plôch pre rozvoj priemyslu. Najrozsiahlejšou z nich je plánovaný zelený priemyselný park v Palárikove s rozlohou 44 ha s možnosťou expanzie až o 200 ha. Prehľad záberu poľnohospodárskej pôdy (v ha) pre priemyselnú výstavbu v jednotlivých okresoch Ponitria je uvedený v tabuľke č. 2 a znázornený grafom č 2.

Tab. č. 3: Prehľad najvýznamnejších zahraničných priemyselných investorov na území Ponitria v rokoch 2002 – 2010

Table 3: View of the most important industrial investments in the territory of Ponitrie (years 2002 – 2010)

spoločnosť	sídlo	rozloha (ha)	typ areálu	lokalita	rok
Axson Technologies	Zlaté Moravce		BF	býv. Calex ZM	2006
Bang Joo Optical	Šurany		BF	býv. Elitex Šurany	2004
Bourbon Fabi	Čab	5	GF	PP Čab	2006
Carnitech Marel	Nitra	4	GF	PP Nitra - sever	2006
Cesam	Vráble	5,8	GF	PP Vráble	2005
Compagnucci	Bánovce n/Bebravou		BF	býv. Tatra	2005
Daidong	Nitra	7	GF	PP Nitra - sever	2008
Dia Moulding	Nitra	3,5	GF	PP Nitra - sever	2008
Elettromil	Bánovce n/Bebravou		BF	býv. Tatra	2003
Ernst Keller	Nitra	2	GF	PP Nitra - sever	2006
Eson	Partizánske		BF	býv. ZDA	2007
ESTAMP	Zlaté Moravce	6,3	GF	mimo PP	2005
Farguell Nitra	Nitra	1,5	GF	PP Nitra - sever	2008
Foxconn (predtým Sony)	Nitra	45	GF	PP Nitra - sever	2007
Gabor	Bánovce n/Bebravou	1,7	GF	mimo PP	2002

Giesecke & Devrient	Nitra	6,5	GF	PP Nitra - sever	2005
GU Slovensko	Nitra	5	GF	PP Nitra - sever	2008
Hana Elecom	Vráble	-	GF	PP Vráble	2008
Hella	Bánovce n/Bebravou	4,8	GF	mimo PP	2003
ICS Industrial Cables	Nitra	4,5	GF	PP Nitra - sever	2006
ICU Medical	Vráble	2	GF	PP Vráble	2009
Lindenmaier	Šurany	-	BF/GF	býv. Calex Šurany	2007
Man Nutzfahrzeuge	Bánovce n/Bebravou		BF	býv. Tatra	2006
Meiki	Nitra	3	GF	PP Nitra - sever	2008
MIBA Steeltec	Vráble	-	GF	PP Vráble	2004
Mitsubishi Plastics	Nitra	1,6	GF	PP Nitra - sever	2008
Monarflex	Štúrovo		BF	areál Smurfit - Kappa	2005
NPLS	Zlaté Moravce	4,5	GF	mimo PP	2005
Nuritech Global	Hurbanovo	0,3	GF	mimo PP	2005
Pankl Automotive	Topoľčany	1	GF	priemyselný areál Práznovce	2007
Promens	Nitra	5	GF	PP Nitra - sever	2008
Rübig	Prievidza	1,2	GF	PP Prievidza - západ	2007
Ryoka Global Europa	Nitra	10	GF	PP Nitra - sever	2007
SaarGummi	Dolné Vestence	-	BF/GF	priestory Vegumu + rozšírenie	2003
Semecs	Vráble		BF	areál Pal - Inalfa	2010
Steep Plast SK	Nitra	5	GF	PP Nitra - sever	2008
Tondach	Nitrianske Pravno		BF	areál predchádzajúcej tehelne	2006
Velux	Partizánske	3,4	GF	PP Partizánske	2008
Visteon	Nitra	8	GF	PP Nitra - sever	2004
Woo One	Šurany		BF	býv. Calex Šurany	2002
Yamagata	Šurany		BF	býv. Calex Šurany	2008
Yaskawa	Zlaté Moravce		BF	býv. Calex ZM	2004
Yura Corporation	Topoľčany	-	GF	priemyselný areál Práznovce	2010
Yura Corporation	Pravenec	-	GF	mimo PP	2010
Zanini Holding	Topoľčany	-	BF/GF	priem. zóna Pod Kalváriou	2006
Zizala Lichtsysteme	Krušovce	10,8	GF	mimo PP	2006

- nedostupný údaj

Zdroj: vlastný výskum

Zahraniční investori pri lokalizovaní svojich prevádzok na území Ponitria výrazne preferujú novovybudované priemyselné parky postavené tzv. na zelenej lúke, teda priemyselné parky typu greenfield (GF). Takýmto spôsobom bolo

realizovaných približne 67% zahraničných investícií. Využitie lokalít typu brownfield (BF) je obmedzené najmä na areály, v ktorých výroba pokračovala aj v transformačnom období a vďaka tomu nezačali chátrať. Do takýchto areálov sa rozhodlo lokalizovať svoje prevádzky cca 26 % investorov. V niektorých prípadoch realizuje investor svoje aktivity v kombinovanom type areálu (približne 7% investorov). Príkladom takéhoto typu investovania je napr. aj spoločnosť SaarGummi v Dolných Vesteniciach, ktorá zo začiatku realizovala výrobu v nevyužívaných priestoroch Vegumu a neskôr z kapacitných dôvodov dobudovala ďalšie výrobné priestory na zelenej ploche. Rozmiestnenie jednotlivých parkov na území Ponitria zobrazuje mapa č. 1.

Graf č. 3: Typy priemyselných areálov využívaných zahraničnými investormi

Graph 3: The structure of industrial areal types using by foreign investors

Zdroj: vlastný výskum

Záver

Na celkovom úbytku poľnohospodárskej pôdy (532,5 ha) sa najviac podieľajú priemyselné parky. Vybudovanie priemyselných parkov, ako napr. Hurbanovo, Čab, Nitra – sever, Nitra – juh, Partizánske, Prievidza a Nováky si vyžiadalo záber poľnohospodárskej pôdy vo výmere 347,5 ha, čo predstavuje cca 65% z celkového záberu poľnohospodárskej pôdy pre priemyselné účely. Mnohé z nich sú v súčasnosti len v štádiu pripravenosti pre investorov, resp. ich priemyselné aktivity sú len v začiatkoch. Investormi najviac obsadeným priemyselným parkom je PP Nitra – sever. Štruktúru nových priemyselných plôch dopĺňajú menšie, izolovane lokalizované prevádzky.

Rozvoj priemyslu na Ponitří z hľadiska záberu poľnohospodárskej pôdy v zásade kopíruje celoslovenský vývoj. Na jednej strane sa stretávame s viacerými príkladmi slabo využívaných, resp. nevyužívaných starých areálov, a na druhej strane sledujeme takmer nepretržité budovanie areálov nových.

Spomedzi okresov Ponitria zaznamenávame najväčší záber pôdy pre priemyselnú výstavbu v okrese Nitra. V ostatných okresoch sa vo výraznejšej miere uplatňuje lokalizácia nových prevádzok do starších priemyselných areálov. Najvyšší podiel využitia brownfields je v okresoch Bánovce nad Bebravou a Zlaté Moravce.

Mapa č. 1: Podiely typov priemyselných areálov na území Ponitria

Map 1: Shares of industrial areal types in the territory of Ponitrie

Zdroj: vlastný výskum, spracovanie: Valach, M., Vojtek, M. 2011

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu UGA I-09-305-01 „Záber pôdy pre priemyselnú výstavbu na území Ponitria“ a v rámci grantového projektu: VEGA 1/0893/11 - Transformácia Nitrianskeho kraja v meniacich sa spoločensko-ekonomických podmienkach a perspektívy jeho regionálneho rozvoja.

Literatúra

Dubcová, A. 2000. Vývoj a formovanie teritoriálno-priemyselných jednotiek na území Ponitria. Geografické štúdie 6. Nitra : FPV UKF, 2000. 155s. ISBN 80-8050-318-4

Faltánová, N. 2009. Poľnohospodárska pôda a priemyselné parky. In *Životné prostredie*, roč. 43, 2009, č.3, s. 175-179. ISSN 1335-1877

Kozová, M. 2002. Budovanie priemyselných parkov v Slovenskej republike, ich právne zabezpečenie a koncepcia umiestnenia. In *Životné prostredie*, roč. 36, 2002, č. 4 ISSN 0044-4863

Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. Interné materiály katastrálnych úradov v Nitre a Trenčíne.

AGRICULTURAL SOIL OCCUPATION FOR THE PURPOSES OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT IN THE TERRITORY OF PONITRIE

Summary

The rapid expansion of industrial park development in recent years brought various contradictory traits within. On one side, it represents many positive features like new job opportunities or life's quality improving but on the other side, can have negative impacts on the environment. The most significant environmental impact of the final epoch of development is the agricultural soil occupation.

This kind of development of industry in the territory of Ponitrie basically follows the slovak-wide trend. There are many examples of poorly utilized, respectively old abandoned areals, but on the other hand we can observe almost continuous construction of new ones.

In the Nitra district, there is the greatest occupation of agricultural soil. In the other districts we can see bigger share of old industrial areals utilization. The highest proportion of brownfield using is in the districts of Bánovce nad Bebravou and Zlaté Moravce.

Mgr. Martin Valach, doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E – mail: martin.valach@ukf.sk, adubcova@ukf.sk